

et firmiter in charitatis amplexu copulatur, et suaviter in unitate spiritus conglutinatur. Et hoc modo quinque picture nostræ spatia animæ humanæ adaptavimus. In primo vero spatio scribo, *extra*, in secundo, *juxta*; in tertio, *prope*; in quarto, *intra*; in quinto, *supra*: quia in agro instabilium cogitationum mens nostra extra semetipsam est; in horto quoque temporalis vitæ cogitationum, juxta semetipsam est, in atrio provisionis corporalis castitatis, prope semetipsam est; in domo intentionis spiritualis puritatis, intra semetipsam est; in thalamo, in quo altitudini secretæ contemplationis intendit, supra semetipsam. Est itaque extra semetipsam per instabilem fluctuantium cogitationum evagationem; juxta semetipsam per licitam necessariorum rerum et terrenarum occupationum sollicitudinem; prope semetipsam per externam corporis purificationem; intra semetipsam per internam mentis sanctitatem; supra semetipsam per defæcatæ contemplationis sublimitatem.

CLXXXVI. Multa quidem, et alia, venerande Pater, de hac nobis materia dicenda occurrunt; sed scire nos convenit, quia sicut studiosorum fervori, sic nihilominus est fastidientium consulendum tempore. Unde et librum hunc per tres quidem partes distinximus; sed tali eum medio temperavimus, ut quadam ut ita dicamus, sententiarum et magna exiguitate, et exigua magnitudine collata, nec nimium prolixus pigris, nec nimium sit superfusus studiosis: dum per eum et istis odor quodammodo in majora audendo, aviditatem: et illis gustus in hæc

A saltem intelligendo conferre potest satietatem. Sed inter hæc, Domine mi dilectissime, scire debetis, qua, ut verbis utar Apostoli: *Factus sum insipiens? vos me coegistis* (II Cor. xii, 11). Ut enim vestræ, sicut debui voluntati adessem, aperti os meum, et locutus sum, et loquendo prodidi insipientiam meam: ne, si tacuissem, quæ mihi deerat, iuesse putaretur sapientia. Stultus namque ut ait quidam sapiens, si tacuerit, sapiens reputabitur. Perdidit, inquam, loquendo insipientiam meam; sed non ad insipientiam mihi, dum hujus meæ locutionis et charitas causa est, et 447 humilitas fructus. Charitatis etenim est, quod vestræ obediens voluntati servivi forsitam profectui plurimorum: humilitatis vero, quod videre possunt quid desit mihi, quia scio quod nescio. B Si ergo me aliquis injuste calumniari voluerit morsus invidia, pro eo quod illius in hoc libro mihi adfuit absentia, quæ inflat (I Cor. viii, 1), liberari nimirum debeo; quia et illius mihi in eo non defuit præsentia, quæ ædificat (*ibid.*), et illius quæ humiliat. Præterea quia corripit debet, qui ignoranter errat; et damnari dignus est, qui errorem suum scienter excusat: ne quoque, etsi a veritate, in his quæ dixi, me deviasse non plene agnosco, quod tamen ab ea omnino non deviaverim, nec temere abnego, nec correptionem rationabiliter ostensam superbe refuto: quatenus et cum David de corporis sui lapsu humiliter penitente, a Nathan salubriter corripiar; et nequaquam cum Saule de sua se inobedientia tumide excusante, C a Samuele miserabiliter condemner.

EPISTOLA ADAMI

Ad viros vitæ venerabilis canonicos ecclesiæ Præmonstratensis, de triplici præfati tabernaculi pictura: et de triplici genere contemplationis.

Dilectissimo, et illustrissimo, atque in Christo complectendo conventui canonicorum omnipotenti Deo in ecclesia Præmonstratensi famulantium frater ADAM, Dei, servorumque Dei humillimus servus, modicum id, quod sum, si quid tamen sum.

Librum, o vitæ venerabilis viri! de triplici tabernaculo compositum vobis absentes absentibus transmisimus, quem præsentibus præsentibus promisimus. Et munus quidem modicum, non modica tamen devotione transmissum. Ipsum igitur donum ex affectu donantis libra vestræ penset æquitatis. Nam dignum et justum est ut nequaquam parvum ipsius vestra apud se habeat æstimatio munus, cujus in vestræ cogitationis oculis magnus est animus: quia ibi nullo modo modicæ valet apparere mensura quantitatis, ubi quidquid est, ipsa in se transfert et absorbet plenitudo totius. Quia vero pro eo, quod materia, de qua agebamus, fuit non mediocriter profunda, multa nimirum occurrerunt dicenda. Prædictum igitur librum in tres partes distinximus, suasque eisdem partibus congruentias proprias sigillatim apposuimus: ut plene cognitio singularum compendio, ipsum, licet admodum prolixum, in ipsa consequenter lectores nostri apud se cognitione perfecte comprehenderent totum. Et prima quidem pars de visibili illo et antiquo Moysei tabernaculo tractat; secunda, de tabernaculo Christi: quod est sancta electorum Ecclesia; tertia vero, de tabernaculo Spiritus sancti: quod est pla, et fidelis anima. Ad tabernaculum primum pertinet historia; et est in ipsa rei gestæ veritate. Ad secundum, allegoria; et est in catholica fidei non fictæ credulitate. Ad tertium, tropologia; et est in interna secretæ conscientiæ puritate. Primam et secundam partem in se continet pictura; in ipsa sui plantiæ qualiter ve:us illud tabernaculum Moysei cum his, quæ ad illud pertinebant, in re factum fuit, et dispositum: statim in exordio secundæ partis ostendens, quantum in ipso plano

valet ostendi. Atque post hanc ostensionem, quomodo universa illa visibilia tabernaculum Christi, quod est Ecclesia, per significationem 448 expriment, in eadem parte invenietis. In parte vero tertia, prædicta, sub significatione morali ab ipsa inchoatione, visibilia repetuntur : et qualiter ad tabernaculum Spiritus sancti, quod est pia et fidelis anima, pertinent, demonstratur; atque non adversæ significationum moralium diversitates per varietates colorum ac distinctiones graduum, congruenter notantur.

Præfatum itaque librum coram vobis legi facietis, ipsamque nihilominus picturam, versis ad orientem campis illis in quibus depicti sunt imperator Constantinus et apostolus Petrus; ad eandem etiam plagam verso atriorum introitu, ac Sancta sanctorum, ut ad occidentem Sancta sanctorum respiciant, coram vobis extendetis : quatenus percipiat tam quæ depicta sunt, visu, quam quæ scripta sunt auditu; quæ in se continent secunda et tertia pars libri. Ipsam quoque picturam competenter sibi invicem coaptabitis, ostendentes hoc modo nec visa ab auditis, nec audita a visis in aliquo dissidere; sed ea sibi invicem concorditer in omnibus cohærere. Verum quia hæc omnia hoc modo agere non otiosum est, sed occupatorum : non pigrorum, sed studiosorum, utpote quibus ad ista vacare per amplius, ac perfectius vacat, compendiosam quamdam ex horum omnium multitudine, et ad intelligendum apertam poteritis excerpere summam : quam et facilitas det evidenter per intelligentiam agnosci, et brevitatis tenaciter in memoria retineri. Sic enim minus acutis et perspicacibus; sic etiam circa alia distentis, et in aliis detentis, potissimum expedit : quia facile, et aperta in sui comprehensionem intelligentia, et in sua tenacitatem memoria pauca admittit. Seditibus itaque vobis in summo silentio et habentibus tam aures erectas ad librum quam oculos apertos ad picturam, illo, quo paulo ante docuimus modo coram vobis extensam unus vestrum, assumpta virga in manu, ad invicem visa et audita summam conjungat; sicque lingua exponendo ad intellectum quæ scripta sunt, et virga ostendendo ad oculum quæ depicta sunt, sibi invicem ipsa cohærere, et pendere ex invicem, vos certos hoc modo reddat. Igitur et in medio ipsius plani in quo tabernaculum depingere volo, et cætera omnia, sicut habentur in libro, ab eodem secundo capite secundæ partis, usque ad finem tertiæ partis, qui est et terminus libri, singula luculenter exposita reperietis. Si quoties tamen his vobis intendere delectat, et audire universa, quæ in eisdem duabus partibus proluxe habentur, et videre quidquid in pictura annotatum est, ad easdem duas partes attentius vacandum est. Quando vero, aliis occupationibus obstantibus, horum non poteritis intendere universitati, compendiosa, de qua superius mentionem fecimus, summa sufficiat vobis. Et hæc brevit de libro illo, cujus titulus est, de triplici tabernaculo, quem vobis una cum pictura jam transmisimus.

A Alium vero librum, de triplici genere contemplationis intitulatum, nunc vobis cudimus; qui de eo tractat, quod Deus in semetipso est incomprehensibilis, terribilis in reprobis, dulcis quoque, et suavis in electis. Siquidem super multa operum Dei magnitudine, magnaue eorum multitudine obstupescimus, quomodo videlicet singula quæque in genere suo, quinque nostris corporalibus sensibus sese offerentia et inferentia, in diligenti inspectione naturarum suarum, voce magna et clamore valido, quod universitatis quidem Conditor et dispositor sit, dicunt; sed qualis, vel quantus sit, prorsus non definiunt. Secreto quærentes intra nos, qualis sit futura vita sanctorum, quam *nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit* (1 Cor. 11, 9), inhiamus ore cordis in superna fluentia fontis vitæ : his suavibus stimulis affectus nostros excitantes, et illuc pennis desideriorum volantes. Interdum etiam impiorum peccatis indignantes, et eorum pœnas timendo considerantes, suspiramus in fragilitatibus nostris, et respiramus in misericordiis Conditoris. Sic modo nostram reprobationem pertimescentes, modo vero electionem sperantes, misericordiam et iudicium Deo decantando, cogitationum nostrarum dentibus, tanquam superiore et inferiore mola comminere solemus. Sed inter universa profunda hæc super damnatione quidem reproborum non minus terribiliter, quam mirabiliter movetur, timore maximo concussi, et stupore validissimo turbati : dum suorum intentissimo speculationis oculo hinc scelerum enormitatem, hinc suppliciorum consideramus æternitatem. Nam quando vel de ipsius Dei magnitudine, vel de justorum 449 cogitamus salvatione, et illam nimirum venerando mirari, et istam suavibus suavium cogitationum ulnis delectabile, et admodum dulce habemus complecti. Ut tantam quippe majestatem pulvis tantillus miretur, non mirum; et ut Creator optimus creaturam egregiam tam excellenter a se conditam et justificet per meritum, et glorificet per præmium, nobis nequaquam videtur non pium. Et ideo nullo modo non pium : quia ad hoc eam videtur creasse, ut sicut primum accepit esse ab ipso, ita et beatum perciperet esse in ipso. Cæterum quando de perditione reproborum cogitamus iatra nos, timor non mediocriter et tremor veniunt super nos, et contegunt nos tenebræ, anxie, in quantum audemus, ad invicem queritantes : et conquerentes quomodo, et quare universitatis ille Creator, qui omnia potest, quæ vult, et nihil omnino nisi quod bonum est, vult; creaturam ad imaginem et similitudinem suam conditam permittit, ut in peccatum cadat, quo postmodum digna sit ut in supplicium ruat : cum veraciter constet eam, sicut nec bonum posse agere, nisi ipso et aspirando præveniente, et adjuvando prosequente : sic nec malum in eo duntaxat, in quo nunc est, statu omittit, nisi eo retinerent; nec admittere, nisi eo permittente. Sed hæc cogitationum dentibus aliquantulum conterentes, et

in eorum contritione eisdem hebetatis dentibus, ea magis igni venerando humiliter reservantes, quam discutendo temere glutientes, omni prorsus et interrogationi nostræ responsione et inquisitioni denegata inventionē, in hanc vocem prorumpere compellimur: *O altitudo divitiarum sapientiæ, et scientiæ Dei! quam incomprehensibilia sunt iudicia ejus, et investigabiles viæ ejus? (Rom. xi, 33.) Quis enim cognovit sensum Domini, aut quis consiliarius ejus fuit? Aut quis prior dedit illi, et retribuetur ei? (Rom., xi, 33, 34.)*

Itaque circa hæc tria libri hujus materia et intentio versatur; quia de eo tractat, quod Deus et in seipso est incomprehensibilis; et in reprobis terribilis; et in electis amabilis. Hinc autem est, quod eum de triplici genere contemplationis intitulavimus, ut et primæ nos contemplationis consideratio illuminet; et secundæ humiliet; et tertiæ demulceat. Illuminet, ne ignoremus; humiliet, ne super-

biamus; demulceat, ne desperemus. Vos quoque, o vitæ venerabilis viri, quos specialiter elegimus, ut vobis potissimum, quæcumque nostrum desudet ingenium: sic hunc, quæsumus, legatis librum, ut in eo non tam proprietatibus verborum, quam venis intendatis sensum; magisque attendatis quod dicimus, quam quomodo dicimus. Quem idcirco per confessionem Dominum alloquendo composuimus; quia iste, ut quibusdam videtur, dicendi modus legentium multum excitare solet affectum: in quo si quid prudentia vestra aliter quam dici debuit dictum invenerit, nullo modo absque emendatione dimittat. Omnipotens Deus sua gratia vos protegat, domini mei venerandi, et amici in Christo dilecti, diesque vestros in sua pace disponat; atque ab æterna damnatione vos eripi, et in electorum suorum jubeat grege numerari: et consurgentes diluculo, offerre holocaustum pro filio vestro. Amen.

DE TRIPLICI GENERE CONTEMPLATIONIS.

PARS PRIMA.

CONSIDERATUR DEUS IN SEIPSO INCOMPREHENSIBILIS.

450 § 1. — *Quod Deus sit invisibilis, immortalis, ex quo, per quem, et in quo omnia.*

Excelsus es, Domine Deus, et humilia respicis, et alta a longe cognoscis (Psal. cxxxvii, 6). Incomprehensibilis, et comprehendis sapientes in astutia sua. Invisibilis es tu, nec est aliqua creatura invisibilis in conspectu tuo. Principium sine principio, finis sine fine. Super omnia es, sed non exaltatus; subtus omnia, sed non substratus. Intra, et extra, nec unquam locatus es; qui es, et idem, ac eodem modo: nec tibi quidquam vel evenit, inerit; vel transit, infuit. Magna virtus tua, et sapientiæ tuæ non est numerus (Psal. cxlvi, 4). Et, o manus omnia potens! o nihilominus et oculus omnia videns! non est qui illam effugere, quod istum possit latere. Tu plenus te, et sine te nihil: qui tibi, et omnibus es; quia non excluderis loco. Et quis sine te locus? Ex te, per te, in te omnia: tibi gloria. Cui tibi? Regi sæculorum immortalis, invisibili, soli Deo (I Tim. i, 7): Deus es sæculorum, cui nunquam ipsa vel accedere, vel discedere potuerunt; nec tamen coæterna sunt. Quæ enim in se aliquando non erant, vel erunt; in te semper sunt. Et quidem sicut ab æterno, sic et in æternum. Neque enim tibi vel quod fuit, transiit antiquum; vel quod erit, eveniet novum; sed utrumque tibi est, inest tam quod jam est, quam quod necesse est. Immortalis utique es, et solus immortalis; quia solus habes immortalitatem. Et solus ideo, quia eam habes ab æterno: non autem accepisti, aliquo interveniente gratiæ dono. Nonne quædam quodammodo mora, omnis in creatura rationali nutritio? Tu autem immortalis; quia apud te non

est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio (Jac. i, 17). Nam quomodo apud te quidquam transmutatur, vel aliqua vicissitudo obumbratur, qui statim, sicut ab æterno, sic et in æternum habes; et quidem unum, et eundem, ac eodem modo: omne prorsus ignorans in te, et accedens tibi per erit, et discedens per fuit?

Sed et invisibilis es tu: quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest. Non tamen longe es ab unoquoque nostrum: quia in te vivimus, movemur, et sumus (Act. xvii, 28). Equidem ita est; sed beatus plane, in quo tu es, qui tibi vivit, qui in te movetur. Appares et lates. Quomodo appares? lux in tenebris lucet. Quomodo lates? Tenebræ eam non comprehendunt (Joan. i, 5). Lucet in eis, et non lucet eis; quia cum præsens eis es, ipsi tibi absentes sunt. Idcirco cæci sunt; quia premit, et opprimit oculos eorum trabs superbiæ, et evanescent in cogitationibus suis, et obæccatum est insipiens cor eorum. Dicentes se esse sapientes, stulti scilicet facti sunt (Rom. i, 21). Itaque ostentas te, et celas. Lux tu pariter, et ignis. Lux indeficiens, ignis consumens. Nec obscurare potes, nec exstingui. Semper fulges, semper ardes. Reprobos tamen nec obscuros illustras, nec frigidus inflammas. In eis certe nec illuminas intellectum, ut agnoscant, quod verum est; nec inflammas affectum, ut diligant, quod bonum est. Summa quoque bonitas, et summa veritas tu es. Idcirco nullo modo videre possunt reprobi vel veritatem, quæ tu es, quos cæcos reddit ignorantia veri: vel bonitatem quæ tu es, quos frigidus effecit concupiscentia mali.